

ANALÝZA DAŇOVÝCH ÚNIKŮ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU

ANALYSIS OF TAX EVASION IN SELECTED EU COUNTRIES

Hana Jirásková

Abstrakt

Tento článek je zaměřen na dvě spolu vzájemně související oblasti, kterými jsou daňové úniky a daňová morálka. Článek je zpracován na základě dat z diplomové práce, která byla obhájena na Vysoké škole ekonomické v Praze v roce 2020. Hlavním cílem je analyzovat, zda existuje závislost mezi ochotou daňových subjektů k ospravedlňování podvádění na daních a vybranými faktory daňové morálky. Analýza byla provedena pro skupinu vyspělých členských států EU a pro skupinu méně vyspělých členských států EU. V rámci vybraných faktorů daňové morálky ze studie European Values Study byl zkoumán faktor vzdělání, důvěra ve vládu a demokracie. Na základě provedené kontingenční analýzy s využitím chí-kvadrát testu nezávislosti byla zjištěna závislost u všech faktorů ve všech zkoumaných zemích. Prostřednictvím průměrných odpovědí respondentů bylo zjištěno, že respondenti z vyspělých států EU vykazují vyšší daňovou morálku než respondenti z méně vyspělých států EU.

Klíčová slova

daňový únik, daňová morálka, ospravedlňování podvádění na daních

Abstract

This article is focused on two interrelated areas, which are tax evasion and tax morale. The article is based on the results of diploma thesis, which was presented at the University of Economics in Prague in 2020. The main aim of the article is to analyse whether there is a dependence between the willingness of tax subjects to justify cheating on tax and selected factors of tax morale. The analysis was conducted for a group of developed EU member states and for a group of less developed EU member states. Among the examined factors of tax morale from the European Values Study was chosen the factor of education, trust in government and democracy. Based on the conducted contingency

analysis using the chi-square test of independence, the dependence of all factors in all examined countries was found. Through the average answers of the respondents, it was found that the respondents from the developed EU countries show a higher tax morale than the respondents from the less developed EU countries.

Keywords

tax evasion, tax morale, justifying cheating on tax

JEL klasifikace

H20, H71

1 ÚVOD

Daňové úniky jsou v současné době velmi diskutovanou problematikou, jelikož se stále častěji vyskytují. I přesto, že se této problematice věnovala již celá řada odborných článků, studií, knih a jiných textů, daňové úniky stále patří mezi aktuální a zajímavé téma. Jednotliví autoři používají různé definice daňových úniků, avšak obecně lze říct, že se jedná o nezákonné činnosti, prostřednictvím kterých daňové subjekty vyjadřují svůj odpor vůči uloženým daňovým povinnostem a jejich cílem je minimalizovat svou daňovou povinnost (Ciupek, 2015). Výše daňových úniků mnohdy dosahují obrovských hodnot, přičemž nejvyšší daňové úniky jsou spojeny především s daní z přidané hodnoty, kdy mezera DPH v rámci Evropské unie v roce 2017 dosáhla výše 137,5 mld. EUR (CASE, 2019).

I přes veškeré snahy jednotlivých států nelze daňovým únikům zabránit v plném rozsahu. Z tohoto důvodu se stále hledají nové nástroje, jak tato podvodná jednání eliminovat. Důležité je identifikovat faktory, které ovlivňují chování občanů při dodržování daňových předpisů. Těmito faktory se rozumí vlastnosti a charakteristiky osob, které souvisí s tolerancí a ospravedlňováním daňových úniků. Jedná se o jakousi vnitřní motivaci k placení daní, která se odborně označuje jako daňová morálka daňových subjektů. Podle OECD (2013) je daňová morálka důležitým určujícím faktorem stínové ekonomiky, a proto má dopad na daňové úniky. Porozumění daňové morálce může jednotlivým státům pomoci vyvinout profily daňových subjektů, a posílit tak úsilí o zvýšení dodržování daňových předpisů v celé společnosti.

Hlavním cílem článku je analyzovat závislost mezi ochotou daňových subjektů k ospravedlňování podvádění na daních a vybranými faktory daňové morálky ve vybraných zemích Evropské unie. Jinak řečeno, cílem je zjistit na základě jakých faktorů týkajících se lidských hodnot jsou daňové subjekty motivovány k ospravedlňování daňových úniků.

2 DATA Z EUROPEAN VALUES STUDY

Hlavním zdrojem dat je studie s názvem European Values Study (dále jen „EVS“) za rok 2017. Jedná se o rozsáhlý a dlouhodobý výzkum zaměřený na základní lidské hodnoty, který zachycuje myšlenky, přesvědčení, preference, postoje, hodnoty a názory občanů v celé Evropě. Jinými slovy zobrazuje, jak Evropané vnímají život, rodinu, náboženství, politiku a společnost. EVS vznikla v roce 1981, kdy bylo dotazováno tisíc občanů tehdejších evropských zemí pomocí standardizovaných dotazníků. Průzkum se každých devět let opakuje v proměnlivém počtu zemí. Čtvrté vlny v roce 2008 se zúčastnilo přibližně 70 000 respondentů ze 47 evropských zemí, od Islandu po Gruzii a od Portugalska po Norsko (European Values Study, 2020).

2.1 Statistická analýza dat

Pro účely tohoto článku byla použita data ze studie EVS za rok 2017, do které se zapojilo 42 evropských zemí. Nicméně, v době psaní diplomové práce byla předběžně zpřístupněna data téměř 56 000 respondentů ze 30 evropských zemí. Analýza z těchto dostupných dat je zaměřena na otázku týkající se daňových úniků, a to konkrétně, zda občané ospravedlňují podvádění na daních („Do you justify cheating on tax?“). Na základě vybraných faktorů byly shromážděny odpovědi respondentů na zmíněnou otázku, na kterou odpovídali v rámci desetibodové škály: nikdy, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 a vždy. Konkrétně byly zkoumány tři vybrané faktory daňové morálky respondentů, kterými jsou vzdělání, důvěra ve vládu a demokracie.

Analýza byla provedena pro vybrané členské země EU, které byly rozděleny do dvou skupin podle jejich vyspělosti. Vyspělost členských států EU byla hodnocena pomocí ukazatele HDP na obyvatele. První skupinu tvoří tři nejvyspělejší státy EU, kterými jsou Dánsko, Nizozemsko a Švédsko. Naopak v druhé skupině jsou zastoupeny tři nejméně vyspělé státy EU, a to konkrétně Bulharsko, Chorvatsko a Rumunsko. Je třeba zmínit, že ne všechny členské

země EU se zapojily do EVS 2017, proto mezi nejvyspělejší státy EU není vybráno Lucembursko nebo Irsko. Analýza každého faktoru byla provedena pro obě skupiny států samostatně, aby bylo možné porovnat daňovou morálku mezi vyspělými a méně vyspělými státy EU.

3 METODY A POSTUP ŘEŠENÍ

Statistická analýza dat byla provedena pomocí kontingence, která zkoumá závislost mezi kvalitativními znaky množnými. Pro účely tohoto článku jsou těmito kvalitativními znaky ochota respondentů ospravedlňovat podvádění na daních a vybrané faktory daňové morálky. Za nezávislou proměnnou je považována ochota respondentů ospravedlňovat podvádění na daních, zatímco závisle proměnné představují vybrané faktory daňové morálky. Cílem analýzy je tedy zjistit, zda existuje závislost mezi ochotou lidí ospravedlňovat podvádění na daních a vybranými faktory. Závislost mezi těmito proměnnými veličinami je zkoumána prostřednictvím chí-kvadrát testu nezávislosti v kontingenční tabulce, který je založen na porovnání empirických sdružených četností s četnostmi teoretickými. Kontingenční tabulka nabízí nejen popis četností kombinací hodnot dvou znaků, ale také umožňuje testovat, zda mezi těmito znaky existuje nějaký vztah. Pro účely zajištění přijatelné aproximace rozdělení chí-kvadrát testového kritéria při určitém počtu polí v kontingenční tabulce je vyžadován takový rozsah výběrového souboru (n), aby teoretických (očekávaných) četností menších než 5 bylo maximálně 20 % z očekávaných četností. V případě, že tato podmínka není dodržena, je potřeba zmenšit počet kategorií proměnných pomocí jejich sloučení, aby byla aproximace považována za vyhovující (Hindls a kol., 2018). Úprava kontingenční tabulky byla konkrétně provedena

u faktoru demokracie u vyspělých zemí EU, kde se objevovalo více než 20 % teoretických (očekávaných) četností menších než hodnota 5.

Míra síly závislosti byla měřena pomocí Pearsonova kontingenčního koeficientu. Veškeré výpočty byly provedeny prostřednictvím statistického softwaru Statgraphics. Pro každý faktor daňové morálky je zobrazena kontingenční tabulka obsahující empirické četnosti a je sestaven 100% skládaný pruhový graf, který porovnává procentuální podíl každé odpovědi k celkovému součtu pro různé kategorie (Hindls a kol., 2018).

U každé kontingenční tabulky jsou stanoveny statistické hypotézy o nezávislosti dvou zkoumaných znaků. Zkoumaná otázka bude interpretována v následujícím znění: „Závisí ospravedlňování podvádění na daních respondentem na vybraném faktoru?“ Pro obě skupiny států je zvolena hladina významnosti $\alpha = 0,05$ a následující testovaná a alternativní hypotéza:

- H_0 : ospravedlňování podvádění na daních respondentem nezávisí na vybraném faktoru
- H_1 : non H_0 .

Testování hypotéz bylo prováděno pomocí následujících vzorců. První vzorec vyjadřuje způsob výpočtu testového kritéria G , jehož hodnota byla vypočtena z údajů z kontingenčních tabulek prostřednictvím statistického programu Statgraphics. Dále je zde uveden vzorec pro vymezení kritického oboru W_α , který je při výpočtu ve Statgraphicsu nahrazen odhadnutou p -hodnotou. Míra síly závislosti byla vypočtena pomocí Pearsonova kontingenčního koeficientu (C).

Pro účely výpočtu váženého aritmetického průměru byla odpověď „nikdy“ nahrazena číslem 1 a odpověď „vždy“ číslem 10. Všechny tyto vzorce byly použity jak pro výpočty ve vyspělých zemích EU, tak také v méně vyspělých zemích EU.

Vzorec testového kritéria G ve tvaru:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n_{i+}n_{+j}/n)^2}{n_{i+}n_{+j}/n} \quad G \quad (1)$$

$$\sim \chi^2 (r-1)(s-1)$$

kde n_{ij} ... empirické sdružené četnosti;

$n_{i+}n_{+j}/n$ ... teoretické četnosti.

Vzorec kritického oboru W_α ve tvaru:

$$W_\alpha = \{G \geq \chi^2_{1-\alpha}\} \quad (2)$$

kde χ^2 ... chí-kvadrát test nezávislosti;

α ... hladina významnosti.

Vzorec Pearsonova kontingenčního koeficientu C ve tvaru:

$$C = \sqrt{\frac{G}{n + G}} \quad (3)$$

kde G ... testové kritérium;

n ... rozsah souboru.

Vzorec váženého aritmetického průměru $\bar{x}$ ve tvaru:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n n_i x_i}{\sum_{i=1}^k n_i} \quad (4)$$

kde x_i ... jednotlivé hodnoty;

n_i ... váhy.

3.1 Závislost ochoty ospravedlňovat podvádění na daních na vybraném faktoru

3.1.1 Vzdělání

Prvním zkoumaným faktorem daňové morálky je stupeň dosaženého vzdělání u respondenta. Vzdělání je zkoumáno z hlediska tří úrovní, a to základní, střední a vyšší. Zkoumaná otázka zní: „Závisí ospravedlňování podvádění na daních respondentem na jeho vzdělání?“ Testovaná a alternativní hypotéza jsou stanoveny následovně:

- H_0 : ospravedlňování podvádění na daních respondentem nezávisí na jeho vzdělání
- H_1 : non H_0

Vyspělé státy

První zvolený faktor vzdělání je zkoumán pro tři nejnávštěvnější státy EU, tedy Dánsko, Nizozemsko a Švédsko. Celkový počet dotázaných v těchto třech zemích je 6 920 respondentů, což představuje velikost výběrového souboru (n) dle následující kontingenční tabulky č. 1.

Tabulka 1: Kontingenční tabulka (vyspělé státy) – vzdělání

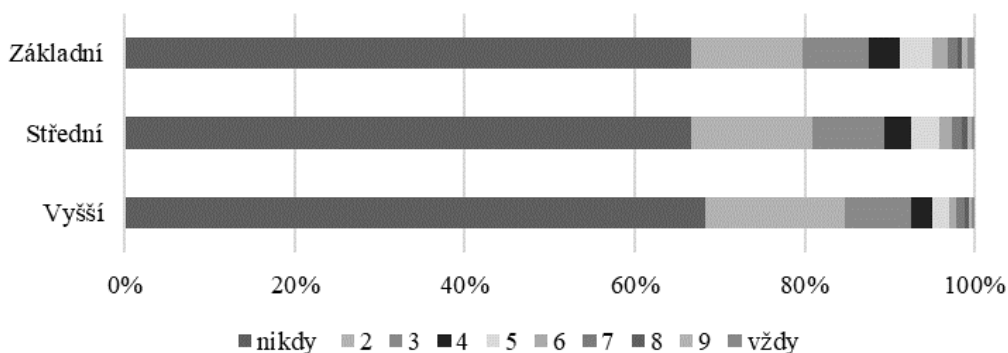
Vzdělání	Ospravedlňujete podvádění na daních?										Celkem
	nikdy	2	3	4	5	6	7	8	9	vždy	
Základní	987	193	116	54	56	27	18	8	9	13	1 481
Střední	1 468	316	186	68	73	34	26	13	12	9	2 205
Vyšší	2 206	535	250	81	64	27	32	17	8	14	3 234
Celkem	4 661	1 044	552	203	193	88	76	38	29	36	6 920

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Test	Testové kritérium G	Df	P-hodnota
χ^2 test	50,232	18	0,0001

Hodnota testového kritéria G je rovna 50,232; p-hodnota je rovna 0,0001. Porovnáme-li hladinu významnosti α s p-hodnotou, lze dojít k tomu, že $\alpha = 0,05 > p\text{-hodnota} = 0,0001 \rightarrow$ na 5% hladině významnosti zamítáme testovanou hypotézu H_0 . Na závěr můžeme s 5% rizikem potvrdit, že ospravedlňování podvádění na daních respondentem ve vyspělých zemích EU závisí na jeho vzdělání. Míra síly závislosti měřená Pearsonovým kontingenčním koeficientem je 8,49 %. Nejmenší tendenci k ospravedlňování podvádění na daních mají respondenti, kteří dosáhli vyššího vzdělání, jejichž průměrná odpověď je 1,67. U respondentů se středním vzděláním je průměrná odpověď 1,81 a nejvíce ospravedlňují podvádění na daních respondenti se základním vzděláním s průměrnou odpovědí 1,88.

Graf 1: Ospravedlňování podvádění na daních podle vzdělání (vyspělé státy)

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Méně vyspělé státy

Také pro vybrané tři nejméně vyspělé členské státy EU (Bulharsko, Chorvatsko a Rumunsko) je zkoumán faktor vzdělání. Velikost výběrového souboru (n) v těchto třech zemích neboli počet dotázaných respondentů je 4 538 dle následující kontingenční tabulky č. 2.

Tabulka 2: Kontingenční tabulka (méně vyspělé státy) – vzdělání

<i>Ospravedlňujete podvádění na daních?</i>											
Vzdělání	nikdy	2	3	4	5	6	7	8	9	vždy	Celkem
Základní	697	53	35	31	46	21	16	9	8	46	962
Střední	1 782	155	108	58	100	42	58	36	20	97	2 456
Vyšší	802	91	55	34	58	22	17	12	6	23	1 120
Celkem	3 281	299	198	123	204	85	91	57	34	166	4 538

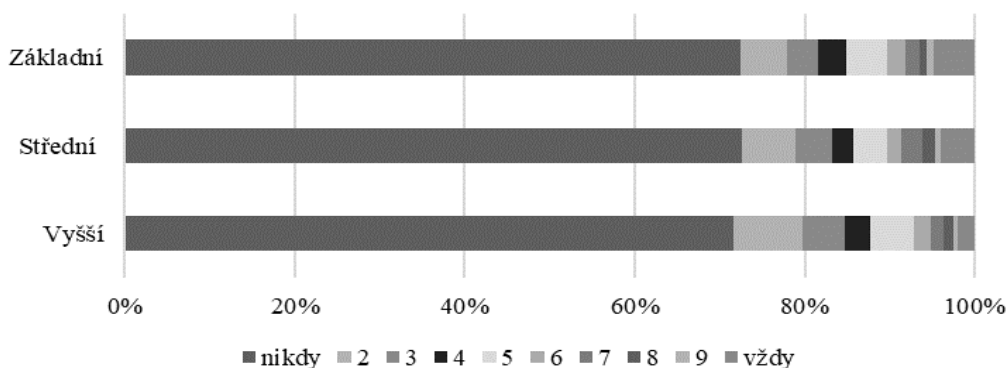
Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Test	Testové kritérium G	Df	P-hodnota
χ^2 test	31,790	18	0,0233

V případě analýzy méně vyspělých států EU je hodnota testového kritéria G rovna 31,790 a p-hodnota je rovna 0,0233. Na základě porovnání $\alpha = 0,05 > p$ -hodnota = 0,0233 $\rightarrow$ na 5% hladině významnosti zamítáme testovanou hypotézu H_0 . Na závěr můžeme s 5% rizikem potvrdit, že ospravedlňování podvádění na daních respondentem v méně vyspělých zemích EU závisí na jeho vzdělání. Míra síly závislosti měřená Pearsonovým koeficientem kontingence je 8,34 %. Podle vážených aritmetických průměrů u každé úrovně vzdělání lze říct, že respondenti s vyšším vzděláním (1,97) považují podvádění na daních za více neospravedlnitelné oproti respondentům se středním (2,14) a základním vzděláním (2,19).

Graf 2: Ospravedlňování podvádění na daních podle vzdělání (méně vyspělé státy)

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

3.1.2 Důvěra ve vládu

Druhým zkoumaným faktorem jsou odpovědi respondentů na zkoumanou otázku z hlediska toho, jak velkou mají důvěru ve vládu ve své zemi. Důvěra ve vládu je hodnocena na základě čtyř odpovědí, a to důvěra vysoká, střední, nízká nebo vůbec žádná. Zkoumaná otázka zní: „Závisí ospravedlňování podvádění na daních respondentem na jeho důvěře ve vládu?“ Testovaná a alternativní hypotéza jsou stanoveny následovně:

- H_0 : ospravedlňování podvádění na daních respondentem nezávisí na jeho důvěře ve vládu
- H_1 : non H_0

Vyspělé státy

Ve vybraných vyspělých státech EU vyjádřilo svůj postoj ohledně důvěry ve vládu ve své zemi celkem 6 796 respondentů dle následující kontingenční tabulky č. 3.

Tabulka 3: Kontingenční tabulka (vyspělé státy) – důvěra ve vládu

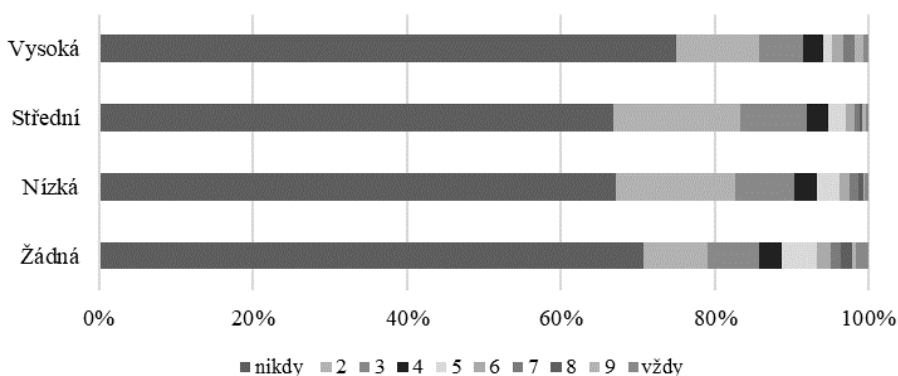
Důvěra ve vládu	Ospravedlňujete podvádění na daních?										Celkem
	nikdy	2	3	4	5	6	7	8	9	vždy	
Vysoká	201	29	15	7	3	4	4	0	3	2	268
Střední	1 918	474	247	84	61	33	23	9	14	9	2 872
Nízká	1 943	450	221	83	89	36	33	17	7	15	2 894
Žádná	539	64	51	22	35	13	10	12	3	13	762
Celkem	4 601	1 017	534	196	188	86	70	38	27	39	6 796

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Test	Testové kritérium G	Df	P-hodnota
χ^2 test	106,144	27	0,0000

Hodnota testového kritéria G je rovna 106,144; p-hodnota je rovna 0,0000. Na základě porovnání $\alpha = 0,05 > p\text{-hodnota} = 0,0000 \rightarrow$ na 5% hladině významnosti zamítáme testovanou hypotézu H_0 . Na závěr můžeme s 5% rizikem potvrdit, že ospravedlňování podvádění na daních respondentem ve vyspělých zemích EU závisí na jeho důvěře ve vládu. Míra síly závislosti měřená Pearsonovým koeficientem kontingence je 12,40 %. Na základě průměrných odpovědí respondentů lze konstatovat, že respondenti s vysokou důvěrou ve vládu ve své zemi (průměrná odpověď je 1,66) mají nižší sklon k ospravedlňování daňových úniků oproti těm, kteří nemají vůbec žádnou důvěru ve vládu ve své zemi (průměrná odpověď je 1,95).

Graf 3: Ospravedlňování podvádění na daních podle důvěry ve vládu (vyspělé státy)

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Méně vyspělé státy

V méně vyspělých zemích EU je velikost výběrového souboru (n) 4 420 dle následující kontingenční tabulky č. 4.

Tabulka 4: Kontingenční tabulka (méně vyspělé státy) – důvěra ve vládu

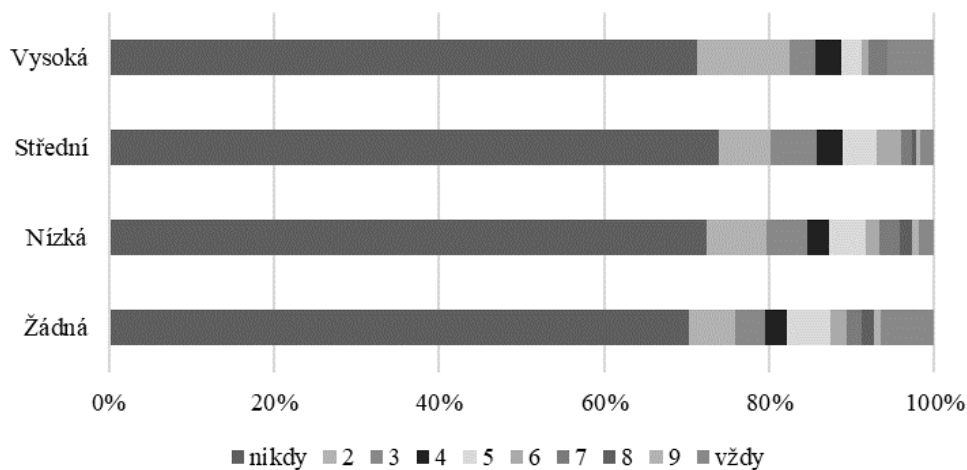
		<i>Ospravedlňujete podvádění na daních?</i>									
Důvěra ve vládu	nikdy	2	3	4	5	6	7	8	9	vždy	Celkem
Vysoká	89	14	4	4	3	1	3	0	0	7	125
Střední	452	39	34	19	25	18	9	3	3	10	612
Nízká	1 381	137	96	50	83	33	45	29	15	37	1 906
Žádná	1 248	101	64	48	93	35	32	26	16	114	1 777
Celkem	3 170	291	198	121	204	87	89	58	34	168	4 420

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Test	Testové kritérium G	Df	P-hodnota
χ^2 test	91,317	27	0,0000

Hodnota testového kritéria G je rovna 91,317; p-hodnota je rovna 0,0000. Na základě porovnání $\alpha = 0,05 > p\text{-hodnota} = 0,0000 \rightarrow$ na 5% hladině významnosti **zamítáme** testovanou hypotézu H_0 . Na závěr můžeme s 5% rizikem potvrdit, že ospravedlňování podvádění na daních respondentem v méně vyspělých zemích EU **závisí** na jeho důvěře ve vládu. Míra síly závislosti měřená Pearsonovým koeficientem kontingence je 14,23 %. Respondenti, kteří nemají vůbec žádnou důvěru ve vládu v méně vyspělých zemích jsou ti, pro které je na základě jejich průměrné odpovědi 2,38 podvádění na daních nejvíce ospravedlnitelné. Naopak podvádění na daních je nejméně ospravedlnitelné pro respondenty se střední důvěrou ve vládu, jejichž průměrná odpověď je 1,89.

Graf 4: Ospravedlňování podvádění na daních podle důvěry ve vládu (méně vyspělé státy)

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

3.1.3 Demokracie

Mezi poslední zkoumaný faktor patří demokracie, respektive, jak respondenti vnímají demokracii ve své zemi. Tento faktor je hodnocen na základě desetibodové stupnice, kde číslo 1 znamená, že respondenti považují svou zemi spíše za „nedemokratickou“ a číslo 10 za „demokratickou“. Zkoumaná otázka zní: „Závisí ospravedlňování podvádění na daních respondentem na stupni demokracie v jeho zemi?“ Testovaná a alternativní hypotéza jsou stanoveny následovně:

- H0: ospravedlňování podvádění na daních respondentem nezávisí na stupni demokracie v jeho zemi
- H1: non H0

Vyspělé státy

V případě analýzy odpovědí, jak občané ve vybraných vyspělých zemích EU hodnotí stupeň demokracie, se zapojilo celkem 6 801 respondentů. V tomto případě byla pro účely výpočtů upravena následující kontingenční tabulka č. 5, jejíž teoretické (očekávané) četnosti s hodnotou nižší než 5 přesahují 20 %. Úprava kontingenční tabulky spočívala ve sloučení řádků „nedemokratická“ + 2 a 3 + 4, a také došlo ke sloučení sloupců 7 + 8 a 9 + „vždy“. To znamená,

že původní kontingenční tabulka č. 10 velikosti 10x10 byla pro výpočty ve Statgraphiscu upravena na kontingenční tabulku velikosti 7x8.

Tabulka 5: Kontingenční tabulka (vyspělé státy) – demokracie

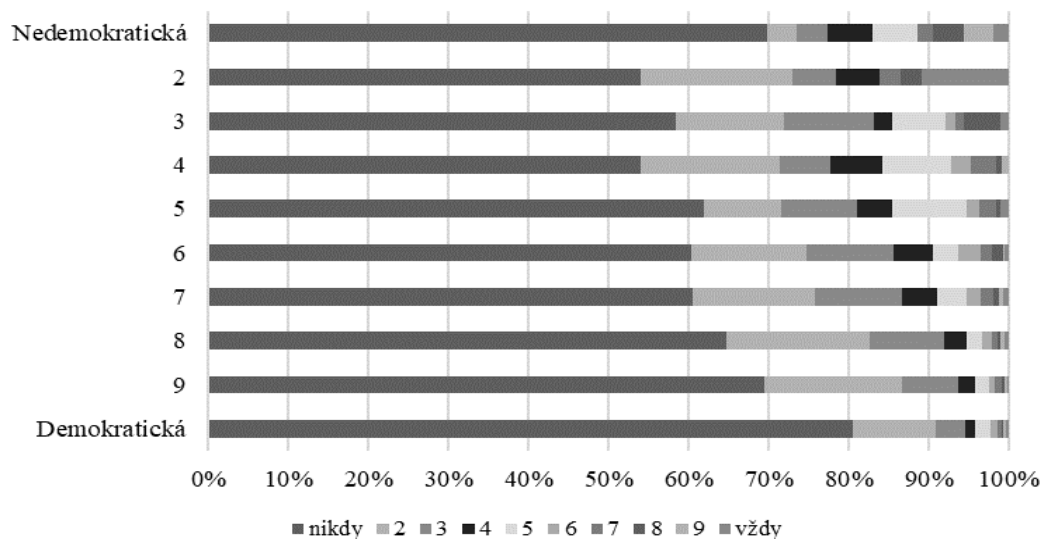
<i>Ospravedlňujete podvádění na daních?</i>											
Demokracie v zemi	nikdy	2	3	4	5	6	7	8	9	vždy	Celkem
Nedemokratická	37	2	2	3	3	0	1	2	2	1	53
2	20	7	2	2	0	0	1	1	0	4	37
3	52	12	10	2	6	1	1	4	0	1	89
4	68	22	8	8	11	3	4	1	1	0	126
5	166	26	25	12	25	4	6	1	0	3	268
6	260	62	47	21	14	12	6	6	1	2	431
7	633	159	114	46	39	19	16	7	5	8	1 046
8	1 187	328	171	52	35	21	14	6	10	9	1 833
9	999	250	99	31	25	11	12	5	5	3	1 440
Demokratická	1 189	153	57	16	30	13	6	5	3	6	1 478
Celkem	4 611	1 021	535	193	188	84	67	38	27	37	6 801

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Test	Testové kritérium G	Df	P-hodnota
χ^2 test	385,891	49	0,0000

Hodnota testového kritéria G je rovna 385,891; p-hodnota je rovna 0,0000. Na základě porovnání $\alpha = 0,05 > p\text{-hodnota} = 0,0000 \rightarrow$ na 5% hladině významnosti **zamítáme** testovanou hypotézu H_0 . Na závěr můžeme s 5% rizikem potvrdit, že ospravedlňování podvádění na daních respondentem ve vyspělých zemích EU **závisí** na demokracii. Míra síly závislosti měřená Pearsonovým koeficientem kontingence je 23,17%. Respondenti, kteří považují podvádění na daních za neospravedlnitelné ve vyspělých zemích EU (Dánsko, Nizozemsko a Švédsko) jsou ti, kteří hodnotí tyto země jako demokratické, což lze usuzovat z jejich průměrné odpovědi 1,44.

Graf 5: Ospravedlňování podvádění na daních podle demokracie (vyspělé státy)

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Méně vyspělé státy

V rámci provedené analýzy v méně vyspělých zemích EU je velikost výběrového souboru (n) neboli počet dotázaných respondentů 4 401 dle následující kontingenční tabulky č. 6.

Tabulka 6: Kontingenční tabulka (méně vyspělé státy) – demokracie

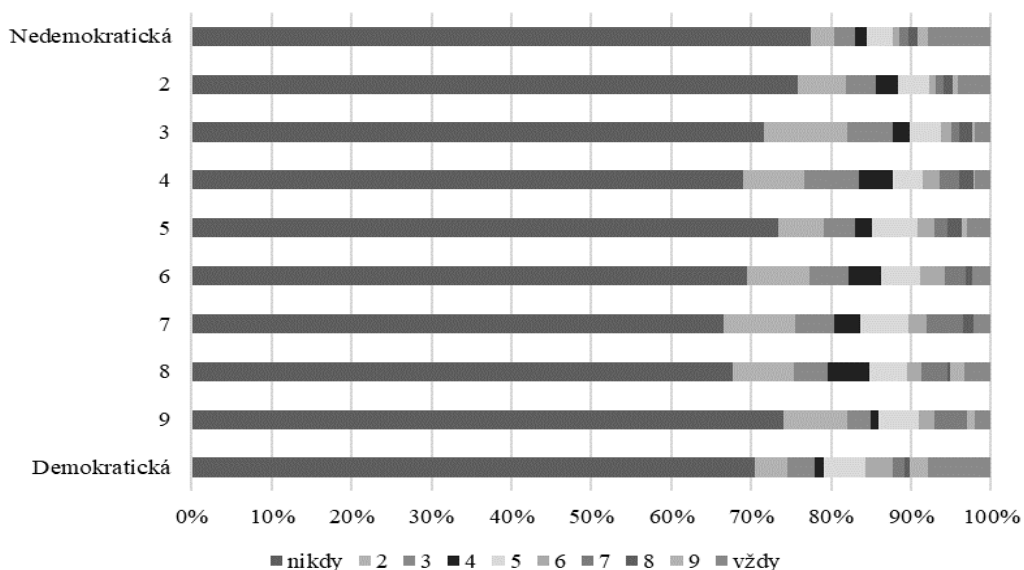
<i>Ospravedlňujete podvádění na daních?</i>											
Demokracie v zemi	nikdy	2	3	4	5	6	7	8	9	vždy	Celkem
Nedemokratická	553	21	19	10	23	6	8	8	10	56	714
2	254	20	13	9	13	3	3	4	2	14	335
3	364	53	29	10	20	7	5	8	2	10	508
4	314	35	31	19	17	10	11	8	1	9	455
5	602	47	31	18	47	17	13	15	6	24	820
6	330	37	23	20	23	15	12	4	0	11	475
7	301	40	22	15	27	11	20	6	0	10	452
8	186	21	12	14	13	5	9	1	5	9	275
9	74	8	3	1	5	2	4	0	1	2	100
Demokratická	188	11	9	3	14	9	4	2	6	21	267
Celkem	3 166	293	192	119	202	85	89	56	33	166	4 401

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

Test	Testové kritérium G	Df	P-hodnota
χ^2 test	225,725	81	0,0000

Hodnota testového kritéria G je rovna 225,725; p-hodnota je rovna 0,0000. Na základě porovnání $\alpha = 0,05 > p\text{-hodnota} = 0,0000 \rightarrow$ na 5% hladině významnosti **zamítáme** testovanou hypotézu H_0 . Na závěr můžeme s 5% rizikem potvrdit, že ospravedlňování podvádění na daních respondentem v méně vyspělých zemích EU **závisí** na demokracii. Míra síly závislosti měřená Pearsonovým koeficientem kontingence je 22,09 %. Respondenti, kteří nejméně ospravedlňují podvádění daních považují svou zemi, tedy méně vyspělé země EU (Bulharsko, Chorvatsko a Rumunsko), spíše za nedemokratické, jejichž průměrná odpověď je 2,26.

Graf 6: Ospravedlňování podvádění na daních podle demokracie (méně vyspělé státy)

Zdroj: European Values Study (2020b), vlastní zpracování

4 ZÁVĚR

V případě prvního zkoumaného faktoru vzdělání byla potvrzena závislost u obou skupin států. Z hlediska úrovně vzdělání lze říct, že jak ve vyspělých, tak i v méně vyspělých zemích považují podvádění na daních za neospravedlnitelné respondenti s vyšším vzděláním. Naopak nejvyšší tendenci k ospravedlňování daňových úniků mají lidé s nižším vzděláním.

Ke shodným závěrům došla také studie OECD (2013), autoři Torgler (2006) a Zídková a kol. (2018), kteří tvrdí, že u lidí s vyšším vzděláním lze očekávat hlubší pochopení principu zdanění v ekonomice a společnosti. U výsledků vlastní provedené analýzy je možné také zmínit, že v případě vyspělých států odpovídalo téměř třikrát více respondentů s vyšším vzděláním (3 234) než v případě méně vyspělých států (1 120). To lze vysvětlit tím, že ve vyspělých zemích mají občané mnohem větší přístup k pokročilemu (vyššímu) vzdělání než občané v méně vyspělých zemích, kde kvalita a úroveň vzdělání je nízká.

Důvěra ve vládu má pozitivní dopad na daňovou morálku jak ve vyspělých, tak i v méně vyspělých státech EU, což je závěr totožný například s článkem Torglera a kol. (2008), Torglera a Schneidera (2004) nebo se studií OECD (2013). Výsledky z provedené analýzy jsou však odlišné v tom, že ve vyspělých státech EU lze pozorovat u respondentů, kteří neospravedlňují podvádění na daních, vysokou důvěru ve vládu. V případě respondentů, kteří neospravedlňují podvádění na daních v méně vyspělých státech EU, není důvěra ve vládu tak vysoká jako ve vyspělých státech EU. Méně vyspělé státy se totiž vyznačují špatně fungující státní správou, čímž je dána nižší důvěra ve vládu a státní systém ze strany občanů.

V obou skupinách států byla také prokázána závislost mezi ospravedlňováním podvádění na daních a tím, jak respondenti vnímají demokracii ve své zemi. Tím, že demokracie má vliv na daňovou morálku občanů, se zabývala také například Kirchler a kol. (2007) nebo studie OECD (2013). Z provedené analýzy vyplynulo, že respondenti ve vyspělých zemích považující tyto země za demokratické vykazují vyšší daňovou morálku než ti, kteří tyto země považují za méně demokratické. Naopak je tomu v méně vyspělých zemích, které respondenti považují za nedemokratické a vykazují vyšší daňovou morálku než ti, kteří tyto země vnímají jako méně nedemokratické. To by bylo možné vysvětlit například tím, že v nedemokratických zemích je uplatňována metoda zastrasování při neplnění daňových povinností, což může u občanů vyvolat pocit strachu z podvádění na daních.

Následující tabulka č. 7 poskytuje přehled nejvyšších a nejnižších průměrných odpovědí respondentů u jednotlivých faktorů. Jinými slovy tabulka porovnává, které skupiny respondentů z hlediska jejich odpovědí se pojí k vyšší a nižší daňové morálce ve vyspělých a méně vyspělých zemích EU.

Tabulka 7: Přehled průměrných odpovědí respondentů u jednotlivých faktorů

Faktor	Daňová morálka	Vyspělé státy EU	Méně vyspělé státy EU
Vzdělání	vyšší	vyšší	vyšší
	nižší	základní	základní
Důvěra ve vládu	vyšší	vysoká	střední
	nižší	žádná	žádná
Demokracie	vyšší	demokratická	nedemokratická
	nižší	méně demokratická	méně nedemokratická

Zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedených výsledků můžeme pozorovat zajímavé rozdíly mezi vyspělými a méně vyspělými státy EU. Zajímavost lze pozorovat u faktoru vzdělání, kde respondenti s vyšším vzděláním v obou skupinách států vykazují vyšší daňovou morálku, a naopak respondenti se základním vzděláním vykazují nejnižší daňovou morálku. Z toho vyplývá, že vzdělání jako jediný zkoumaný faktor má stejný vliv na daňovou morálku bez ohledu na to, zda respondenti pochází z vyspělých či méně vyspělých zemí EU. Na druhou stranu zcela opačné odpovědi respondentů lze pozorovat u faktoru demokracie, který ovlivňuje daňovou morálku v závislosti na tom, odkud respondenti pocházejí. Mezi očekávaný a potvrzený závěr se řadí také skutečnost, že občané ve vyspělých státech vykazují vyšší daňovou morálku ve srovnání s občany z méně vyspělých států.

AFILACE

Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví na VŠE v Praze „Ekonomické a institucionální aspekty veřejných financí“, který je registrován u Interní grantové agentury VŠE v Praze pod číslem F1/7/2019.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] CASE, 2019. Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2019 Final Report [online] [vid. 2018-04-17]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf
- [2] CIUPEK, Bozena, 2015. Premises of the phenomenon of income tax evasion. In: Vladimír Babčák, Anna Románová, Ivana Vojníková, Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky, I. díl, 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košicích, s. 81-93, 380 s. ISBN 978-80-8152-303-8.
- [3] EUROPEAN VALUES STUDY, 2020a. About EVS. European Values Study [online] [vid. 2020-04-20]. Dostupné z: <https://europeanvaluesstudy.eu/about-evs/>
- [4] EUROPEAN VALUES STUDY, 2020b. ZACAT - GESIS Online Study Catalogue. GESIS [online] [vid. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://zacam.gesis.org/webview/>
- [5] HINDLS, Richard, Markéta ARLTOVÁ, Stanislava HRONOVÁ, Ivana MALÁ, Luboš MAREK, Iva PECÁKOVÁ a Hana ŘEZANKOVÁ, 2018. Statistika v ekonomii. První vydání, Průhonice: Professional Publishing, ISBN 978-80-88260-09-7.
- [6] KIRCHLER, Erich, Stephan MUEHLBACHER, Barbara KASTLUNGER a Ingrid WAHL, 2007. Why Pay Taxes? A Review of Tax Compliance Decisions [online]. 2007. B.m.: International Studies Program. Dostupné z: <https://icepp.gsu.edu/files/2015/03/ispwp0730.pdf>
- [7] OECD, 2013. Tax and development. OECD [online]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/ctp/tax-global/what-drives-tax-morale.pdf>
- [8] TORGLER, Benno, 2006. The importance of faith: Tax morale and religiosity [online]. 2006. B.m.: Journal of Economic Behavior & Organization. [vid. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://staff.blog.ui.ac.id/martani/files/2018/09/P7-tax-moral-and-religiosity.pdf>

- [9] TORGLER, Benno, Ihsan C. DEMIR, Alison MACINTYRE a Markus SCHAFFNER, 2008. Causes and Consequences of Tax Morale: An Empirical Investigation. *Economic Analysis and Policy* [online]. 38(2), 313–339. ISSN 0313-5926. Dostupné z: doi:10.1016/S0313-5926(08)50023-3
- [10] TORGLER, Benno a Friedrich SCHNEIDER, 2004. Does Culture Influence Tax Morale? Evidence from Different European Countries [online]. 2004. B.m.: Econstor. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/214303/1/2004-17.pdf>
- [11] ZÍDKOVÁ, Hana, Jana TEPPEROVÁ a Karel HELMAN, 2018. EVS data-based analysis of tax evasion: Descriptive vs. regression modelling. *Society and Economy* [online]. 40(1), 89–103. ISSN 1588-9726, 1588-970X. Dostupné z: doi:10.1556/204.2018.40.1.6

AUTOR

Ing. Hana Jirásková, Katedra veřejných financí, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, W. Churchilla 1938/4, 130 67 Praha 3 Žižkov, e-mail: jirh00@vse.cz.

AUTHOR

Ing. Hana Jirásková, Department of Public Finance, Faculty of Finance and Accounting, University of Economics in Prague, W. Churchill 1938/4, 130 67 Prague 3 Žižkov, e-mail: jirh00@vse.cz.